

πανταχόθεν βαρβάρων με την παιδείαν εκείνην, θά ἦτο ἴσως δυνατή κάποια ἀναγέννησις γενικωτέρα, ἱκανή νά ἀποκρούσῃ τήν μοιραίαν μωαμεθανικήν καταγιίδα.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Margaret Amy Schatkin, John Chrysostom as apologist. Ἐνάλεκτα Βλατάδων 50. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 299.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν ἔντονον ἐνδιαφέρον περὶ τὰς πατερικὰς σπουδὰς. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ δημιουργεῖται καὶ διαθερμαίνεται ἀπὸ τὰς ἐπανεκδόσεις τῶν πατερικῶν κειμένων τόσον εἰς Ἀθήνας, ὅσον καὶ εἰς Θεσσαλονικην. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων τὰ κείμενα προσφέρονται εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ ἐν γένει ἀναγνωστικὸν κοινόν, τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Εἶναι δὲ τοῦτο εὐλογον, Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θεματολογία τοῦ Χρυσοστόμου καθιστοῦν τὰ κείμενά του λίαν ἀγαπητὰ εἰς τὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», διὰ νά ἀρκεσθῶμεν εἰς ἓνα μόνον κρουόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβλύζουν εἰς τὰς ἡμέρας μας τὰ πατερικὰ νάματα, ὀλοκληρώνουν ὁσονούπω τὴν σειρὰν τῶν Χρυσοστομικῶν ἔργων. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ λείπει ἀπὸ τὴν σπουδὴν τῆς Χρυσοστομικῆς παραγωγῆς, εἶναι τὰ εἰδικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ διερευνήσουν τὴν σκέψιν του, θὰ ἐμβαθύνουν εἰς αὐτὴν καὶ θὰ ἀποτιμήσουν τὴν προσφορὰν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Πατρὸς εἰς τὰ θεολογικὰ γράμματα. Ἡ ἑλληνικὴ συμβολὴ ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἐπ' αὐτοῦ πενιχρά. Διὰ τοῦτο εὐχαρίστως παρουσιάζομεν τὴν ἐργασίαν τῆς Μ. Α. Schatkin «Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὡς ἀπολογητής». Πρόκειται περὶ διδακτορικῆς διατριβῆς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου Th. D., ἡ ὁποία ἐπαξίως διεξεδίκησε θέσιν εἰς τὴν ἀξιόλογον σειρὰν «Ἐνάλεκτα Βλατάδων».

Ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εἶναι ἐκτεταμένον καὶ τὰ ἀπολογητικὰ στοιχεῖα διάσπαρτα εἰς αὐτά, ὀρθότατα ἢ συγγραφεὺς περιωρίσθη ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἐξῆς ἔργα: 1) «Περὶ ἀκαταλήπτου», 2) «Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάσκει δύναται», 3) «Πρὸς τοὺς σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς παρανομίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ (κατὰ τὸ κριτικὸν κείμενον) καὶ 4) «Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐνάγουσιν».

Τοῦ ἔργου προτάσσεται ἐκτενὴς εἰσαγωγή, εἰς τὴν ὁποίαν τίθεται ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς, ὀρίζεται ἡ ἀπολογητικὴ («ἡ ἐξήγησις τῆς λογικότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ», σ. 14), γίνεται ἀναφορὰ εἰς τοὺς πρώτους ἀπολογητάς, ἐξετάζεται ἡ θέσις τῆς ἀπολογητικῆς εἰς τὸ θεολογικὸν σύστημα τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου καὶ ἡ ἀντίληψίς του περὶ αὐτῆς. Ἐπὶ πλεόν ἢ συγγραφεὺς δικαιολογεῖ τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀνωτέρω ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ὀρίζει τὴν μέθοδον ποῦ θὰ ἀκολουθήσῃ.

Τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα διερευνοῦν καὶ σχολιάζουν τὰ τῆς ἀπολογητικῆς τοῦ Χρυσοστόμου, ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Κεφάλαιον 1: Τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ· α) ἱστορικὴ θεμελίωσις, β) αἱ ὁμιλῖαι τοῦ Χρυσοστόμου περὶ ἀκαταλήπτου. Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐξετάζονται ἡ θέσις τοῦ Εὐνομίου ὡς πρὸς τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ἡ χριστιανικὴ παράδοσις εἰς

τὸ θέμα τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ, οἱ ἄνόμοιοι ὡς αἵρεσις καὶ ἡ ἀπολογητικὴ τοῦ Χρυσοστόμου (μέθοδος, περιεχόμενον).

Κεφάλαιον 2: Πρόνοια (θεία). Μετὰ ἀπὸ γενικὴν εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν δίδονται βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἀναφέρονται αἱ συνθήκαι συγγραφῆς τῶν ἐπιλεγέντων ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου «Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα... καὶ «Πρὸς τοὺς σκανδαλιζομένους...», γίνεται λεπτομερῆς ἀνάλυσις τῶν ἐν λόγῳ πραγματειῶν ἀπὸ γραμματολογικῆς καὶ πραγματολογικῆς ἐπόψεως.

Κεφάλαιον 3: Ἡ χριστιανικὴ ζωὴ. Προτάσσεται γενικὴ εἰσαγωγὴ, ἔνθα ἐξετάζονται ἡ σχέσις τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου μετὰ τὸν μοναχισμόν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν μοναχισμόν τῆς περιοχῆς τῆς Ἀντιοχείας, ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἐπ' αὐτοῦ καὶ αἱ περὶ μοναχικῆς ζωῆς πραγματεῖαι τοῦ ἱεροῦ Πατρός. Ἐπακολουθεῖ ἡ λεπτομερῆς παρουσίασις τῆς συγγραφῆς «Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐνάγουσιν» (Λόγοι τρεῖς).

Θαυμάζει ὁ ἀναγνώστης τὸν κόπον τῆς συγγραφῆς, τὴν πολυμερῆ γνῶσιν, τὴν βασανιστικὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν, θύραθεν καὶ χριστιανικῶν, προκειμένου νὰ διελυκανθοῦν ζητήματα ὅπως: τὸ γραμματολογικὸν εἶδος τῆς πραγματείας, ἡ ἀπολογητικὴ μέθοδος τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ ἔννοια τῆς «φιλοσοφίας», τὴν ὁποίαν διὰ τῶν ἔργων τῶν ἐπιδεικνύουν οἱ μοναχοί, ἡ ταῦτισις τοῦ μοναχισμοῦ μετὰ τὴν θεωρητικὴν ζωὴν (contemplative life) κ.ἄ.

Ἡ ἐργασία ὀλοκληρῶνεται μετὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀπολογητικῆς, ὅπως αὐτὰ ἀπαντῶνται εἰς τὰς διαφόρους πραγματείας τοῦ Χρυσοστόμου, μετὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν πιθανῶν πηγῶν τοῦ ἀπολογητικοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ θεοφόρου Πατρός καὶ τὴν σχετικὴν πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

Τοιοῦτον εἶναι εἰς γενικὰς γραμμάς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀξιολόγου καὶ ἐξονυχιστικῆς αὐτῆς πραγματείας. Ἡ συγγραφεὺς γνωρίζει ἄριστα τὰ ἔργα τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, εἰσδύει εἰς τὴν σκέψιν τοῦ παραλληλίζει τὰ κείμενά του μετὰ ἐκεῖνα ἄλλων χριστιανῶν συγγραφέων, ἀναζητεῖ δάνεια ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰουδαϊκὴν γραμματεῖαν καὶ εὐστόχως ὑποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐξαρτήσεως καὶ ἐπηρεασμοῦ τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὴν ξένην σκέψιν καὶ ὀρολογία.

Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἂν ἐλέγομεν ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι μία δευτέρα ἀνάγνωσις τῆς ἀκαταμαχίτου ἐπιχειρηματολογίας καὶ τῆς ὡραίας σκέψεως τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εἰς τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα.

Εὐχόμεθα νὰ ἀξιωθῇ ἡ συγγραφεὺς μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἁγίου νὰ δώσῃ καὶ ἄλλους καρποὺς τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸ Χριστιανικὸν ἔργον.

ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗΣ

John P. Anton, Aristotle's Theory of contrariety, University Press of America, 1987, σσ. 253.

Ἡ ὡς ἄνω ἐργασία τυγχάνει ἀνατύπωσις (=This edition was reprinted in 1987) τῆς παλαιᾶς καὶ γνωστῆς ἐκείνης ἐκδόσεως τοῦ 1957 καὶ διακρίνεται ὡς καὶ τότε διὰ τε τὴν σαφήνειαν, περιεκτικότητα, ἀλλὰ καὶ μεθοδικότητα τῶν ἐν αὐτῇ Ἀριστοτελικῶν προβλημάτων, ἅτινα παρελθόντων εἰς τὰ ἑννέα κεφάλαια τοῦ ἔργου, ἕκαστον τῶν ὁποίων πλαισιοῦται ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε προβλημάτων ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐν λόγῳ κεφάλαια τὸ βασικὸν θέμα τοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ θεωρία τῶν ἐναντιώσεων τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὸ βιβλίον κατακλείεται ὑπὸ ἐνὸς ἐπιλόγου